

LAUSUNTO KRL-LUONNOKSESTA

Keskityn lausunnossa tuulivoimakysymyksiin, sillä olen viime aikoina todentanut niiden suunnittelun hajanaisuutta ja yhteisvaikutusten arvioinnin puutetta. Lain muista osuuksista tuntuu olevan alalla kohtalaisen kattavasti puhetta ja tietoisuutta, mutta tuulivoimaa tarkastellaan usein liian yksipuolisesti.

5 § Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen kaavoituksessa ja rakentamisessa

Kaavoituksessa on edistettävä ilmastonmuutoksen hillintää: -- 3) luomalla edellytyksiä uusiutuvien ja vähähiilisten energiamuotojen hyödyntämiselle.

Kaavoitus- ja rakentamislakiin ei tule sisällyttää kirjausta tuulivoiman edistämisestä. Vaikka tuulivoimaa ei ole erikseen kirjattuna pykälään 5 § ilmastonmuutoksen hillitsemisestä, niin uusiutuvien ja vähähiilisten energiamuotojen hyödyntämisen osalta perusteluissa nostetaan yleistavoitteeksi erityisesti aurinkoenergia ja tuulivoimatuotanto eli näille soveltuvien alueiden selvittäminen ja varaaminen kaavoituksessa. Tällaisena yleistavoitteena laki korostaisi näiden painoarvoa suhteessa kaavoille asetettaviin laadullisiin vaatimuksiin. Tämä on merkittävä muutos kaavan sisällölliseen harkintaan ja saa liian suuren painoarvon.

Tuulivoimaa ei tule lainsäädännössä nostaa yleistavoitteeksi ja siten erityisasemaan suhteessa laissa esitettyihin laadullisiin tavoitteisiin. Nämä tavoitteet ovat tällaisena painotuksena ristiriidassa keskenään. Tuulivoiman edistämisen velvoite nousee painoarvoltaan liian suureksi ja todelliselta painoarvoltaan yhtä suuret laadulliset tavoitteet mm. yhtenäisen viherrakenteen, luonnonsuojelun, luonnon monimuotoisuuden, kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimisesta jäävät vaille riittävää huomioita.

Perusteluissa todetaan, että ”Ekologisten yhteyksien merkitys korostuu ilmastonmuutoksen vaikutusten edetessä. Kaavoituksessa tulisi tunnistaa suunnittelualueen kannalta merkittävät ekologiset yhteydet ja varmistaa näiden säilyminen. Merkittävän ekologisen yhteyden katkaiseminen kaavoituksessa, esimerkiksi osoittamalla tällaiselle alueelle rakentamista, ei olisi mahdollista.” Tällä hetkellä näin kuitenkin tapahtuu jatkuvasti tuulivoimakaavoituksen osalta.

Jokaisen maankäytön suunnittelijan kuin myös alan virkamiehen tulee olla tietoinen vaikutuksista lajeihin ja vastuussa luontoarvojen ja luonnon moninaisuuden säilymisestä yhtä lailla kuin ilmastonmuutoksen hillitsemisestä ja elinkeinojen edistämisestä. Nämä eivät tunnu olevan tasapainossa. Kirjaus tuulivoiman edistämisestä yleisenä veloitteena olisi kuntien kaavoitusta velvoittava ja johtaisi siihen, että maakunnilla ja viime kädessä kunnilla ei ole tässä suhteessa oikeutta itse päättää asiasta, vaikka maakunta/kunta haluaisi perustellusta syystä linjata maankäyttöään toisin. Tuulivoimalle ei pidä laissa osoittaa erityisasemaa.

Asiassa ollaan vedenjakajalla. Toisaalta erilaisia hankkeita ja selvityksiä tuulivoiman todellisista vaikutuksista on käynnistetty (mm. Luke: Tuuli, metsät ja suot: maankäytöllä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa. ”Hankkeen tavoitteena on kehittää tutkijoiden, maankäytön suunnittelijoiden ja päätöksentekijöiden yhteistyönä toimintamalli, joka auttaa energia- ja maankäyttösektoria hiilineutraaliuden tavoittamisessa ja samalla huomioi luonnon monimuotoisuuden, ekosysteemipalvelut ja yleisen hyväksyttävyyden.” Tuulivoimahankkeita kuitenkin suunnitellaan ja kaavoitetaan kiireellä ja kuntatalouden näkökulma edellä, joten tehdään korvaamatonta vahinkoa ennen kuin näiden hankkeiden tulokset ovat käytettävissä.

Mikäli todelliset vaikutukset ja tasapainoisesti lain esiin nostamat laadulliset tavoitteet huomioidaan, meillä ei Suomessa ole tuhansille tuulivoimaloille riittävästi soveltuvia alueita. Ellei lainsäätäjän tavoitteena ole kaiken muun kustannuksella (hiljaiset alueet, viherrakenteen turvaaminen, kulttuuriympäristöt, luonnonsuojelualueet, luonnon monimuotoisuus, maisema-alueet, loma-asuminen, matkailun edistäminen, lajien säilyminen jne.) täyttää maatamme tuulivoimaloilla. Niiden suunnittelu tulee perustua todellisiin vaikutuksiin. Muun teollisuuden kaavoituksen osalta tulee todelliset vaikutukset aina olla tiedossa. Ei voi olla niin, että tuulivoima olisi poikkeus. Erilaisten tavoitteiden tulee olla tasapainossa ja riittävällä tavalla

selvitettynä. Selvitykset tulee myös teettää puolueettomilla konsulteilla, jotta ei synny intressiristiriitaa. Ei niin, että kaavoituskonsultti on sama taho kuin esimerkiksi maisemavaikutusten arvioinnin konsultti.

Jokaisen maankäytön suunnittelijan tulee olla myös tuulivoimakaavoituksen osalta tietoinen vaikutuksista lajeihin. Liian usein vaikutuksia peilataan vain ihmisiin ja mitataan etäisyyttä ihmisasumukseen tai loma-asutukseen, vaikka metsät ja suot ovat täynnä asukkaita (lajeja). Normaalisti, kun teollisuutta kaavoitetaan, niin täytyy olla VARMA vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista. Tuulivoimakaavoitusta koskevia asiakirjoja lukiessa tulee vaikutelma, että edetään puolittain arvauspelillä. Vaikutuksia vähätellään ja suorastaan kiistetään.

Lakiluonnoksessa on liian suuri painoarvo tuulivoimalla ja sen edistämisellä. Luonnon monimuotoisuuden vaaliminen ja elinympäristön viihtyisyys tulee laissa olla painoarvoltaan yhtä suuressa roolissa kuin tuulivoimarakentamisen edistäminen.

4 luku Maakuntakaava

Maakuntakaavan oikeusvaikutteisuus on tuulivoiman kannalta kaksijakoinen asia. Toisaalta maakuntakaavan oikeusvaikutteisuus toisi parhaimmillaan turvaa siihen, että tuulivoimaloiden hajasijoittelusta päästäisiin. Moni maakuntaliitto on esittänyt maakuntakaavoituksen tavoitteissaan, että maakunnan alueelta pyrittäisiin löytämään ne alueet, joihin tuulivoimaa voitaisiin sijoittaa merkittävässä määrin. Hajasijoittelu nähdään ei-tavoitteellisena.

Toisaalta osallisten kuulemisen kannalta maakuntakaavavaiheen päätökset eivät useinkaan tavoita niitä, joita ne esimerkiksi tuulivoiman suhteen eniten koskevat. Maakuntakaava on pääosalle maakunnan asukkaista hyvin kaukainen asia. Yleensä sen vaikutuksiin herätään vasta sitten, kun sen määräysten pohjalta tapahtuu jotain konkreettista. Se on siinä vaiheessa usein liian myöhäistä. Ylempien kaavatasojen todelliseen vuorovaikutukseen ja suunnittelun jalkauttamiseen tulee panostaa.

Riskinä lakimuutoksessa on, että kunnat eivät teetä riittävän kattavia selvityksiä ja ylikunnalliset vaikutukset jäävät selvittämättä riittävässä määrin. Tämä kyllä olisi maakuntaliiton ja maakuntakaavatason tehtävä. Uhkana on myös se, että maakuntakaavan merkinnät eivät perustu riittäviin selvityksiin ja vaikutusten arviointeihin. Vaikka merkinnät ja määräykset olisivatkin luonteeltaan strategisia ja kaava ei olisi oikeusvaikutteinen, niin selvitysten täytyy olla kuitenkin kattavia ja riittäviä, mikäli kaavan määräyksillä kuitenkin on ohjausvaikutusta alemmille kaavatasoille.

Maakuntakaavaa laadittaessa tehdään jo nykyisellään selvityksiä, kuten maisematarkasteluja turhan pintapuolisesti ja niiden yhteydessä mainitaan, että tarkemmat maisemaselvitykset jäävät kunnan kaavoitusvaiheisiin eli yleiskaava ja asemakaava. Kuitenkin mikäli maakuntakaavassa on joku alue katsottu tuulivoimalle soveltuvaksi ja sille varattu, on sitä enää hyvin vaikea yleiskaavassa muuksi muuttaa. Silloinhan päätös alueen maankäytöstä tehdään ilman todellisten vaikutusten selvittämistä.

10 luku Tuulivoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

2) suunniteltu tuulivoimarakentaminen ja muu alueidenkäyttö sopeutuu maisemaan ja ympäristöön;

Tuulivoimaloiden koko on kasvanut ja niiden sijoittaminen ei ole riittävän suunnitelmallista. Nykyisellään niitä ripotellaan muutama sinne ja toinen muutama tänne ja isompi kokonaisuus lähistölle toisaalle. Vaikka ne eivät sijoittuisi suorastaan kulttuurimaisema-alueelle tai rakennusperinnön viereen, niin niiden vaikutus näiden taustalla, läheisyydessä ja kauempanakin on merkittävä! Maisemassa jopa ja yli 40 km.

Maisemavaikutusten arvioinnin lähtökohtana kaavoituksessa pidetään yleisesti Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen mukaista arviointia luonnon ja/tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta. Jo lähtökohtaisesti tämä on meidän suomalaisten näkökulmasta riittämätön lähtökohta. Olemme niitä harvoja

Euroopan maita, jossa vielä on pimeitä ja hiljaisia alueita sekä maisemaa, jota ei riko muuta kuin agraaritoiminta pellot ja rakennukset. Se on äärimmäisen vaalittavaa kulttuurista ja elinympäristöllistä pääomaa.

Järjestään tuulivoimakaavoja varten tehtävissä arvioinneissa mainitaan, kuinka tuulivoimalat sopeutuvat maisemaan. Lähtökohdista tämä on aivan ristiriitainen, sillä eiväthän ne sopeudu maisemaan. Maisema on Suomessa pääosin jotakin aivan muuta kuin teollisuusmaisema. Tältä osin 61 § lakitekstiä tulisi muuttaa tai sitten ne todella tulisi sijoittaa alueille, jossa ne sopeutuvat maisemaan eli muun teollisuuden lähetyville. Eräissä kaavaselostuksissa käytettiin surullisen kekseliäästi sanamuotoa: ”maisema muuttuu hieman teknologisemmaksi”. Teknologinen maisema ei ole maisemaan sopeutumista.

Maisematarkastelujen perusteita tulee uudelleen harkita. Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen käsite maisemasta ei monelta osin ole Suomeen sopiva.

1 luku 4 § Alueidenkäytön suunnittelujärjestelmä

Perusteluissa tuodaan esiin se, miten luonnon monimuotoisuuden turvaamista ja viherrakenteen jatkuvuutta koskevat uudet vaatimukset edistäisivät luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamista kaavoituksessa ja sen arvioidaan parantavan luonnon monimuotoisuuden huomioimista ja turvaamista alueidenkäytön suunnittelussa. – ”Luontopääoma voidaan nähdä myös taloudellisena varantona ja sen säilymisen turvaaminen osana pitkän aikavälin kasvun varmistamista”.

Huolimattomuuden, kiireen ja kritiikittömän suhtautumisen vuoksi tulemme elämään Suomessa, jossa ei ole enää ns. sydänmaita eli pimeitä ja hiljaisia alueita eikä kulttuurimaisemia ilman lähetyillä pyöriviä tuulivoimaloita. Menetämme sellaista äärettömän arvokasta pääomaa joka meillä vielä on, mutta suuresta osaa maailmaa jo puuttuu. Sille pääomalle voisi olla muutakin käyttöä.

Tuulivoimaan tulisi kaavoitus- ja rakentamislaisissa suhtautua kuin teollisuuteen. Ei niin kuin puistoihin, kuten sellaista nimitystä käytetään. Niiden sijoittumista tulisi ohjata jo olemassa olevien teollisuusalueiden läheisyyteen tai harkitusti perustaa suuria tuuliteollisuusalueita. Ei niin, että niiden hajasijoittelulla tuhotaan kaikki se muu, mitä kaavoituksella on pyritty vuosikymmeniä edistämään: loma-asutus, luonnonsuojelualueet, kulttuuriympäristöt, maisema-alueet, hiljaiset alueet, maa- ja metsätalousalueet jne.

Usein tuulivoimakaavoituksen yhteydessä reagoidaan huomaautuksiin ja muistutuksiin siten, että vähennetään määriä. Tämä voi olla tarpeellista. Mutta maiseman kannalta kyse ei useinkaan ole määristä vaan siitä, että maisema rikkoutuu jo yhden tuulivoimalan rakentamisella. Samalla hiljaisuus ja erityisesti pimeys katoaa. Kaavoitus- ja rakentamislaisissa tulee velvoittaa tuulivoimarakentamisen yhteisvaikutuksien selvittämiseen. Tämä olisi erittäin tärkeää tehdä jo maakuntakaavatasolla. Tästä näkökulmasta maakuntakaavan tulisi säilyä oikeusvaikutteisena. Näin pystytään turvaamaan erityisesti kulttuuriympäristöt, maisema-alueet, luonnon monimuotoisuus sekä hiljaiset alueet ja pimeät alueet. Täytyy olla aikaa odottaa yhteisvaikutusten arviointiin kohdistuvien hankkeiden tuloksia.

Maakunnissa on meneillään pöyrityttäviä esimerkkejä siitä, kuinka toisaalla on tehty aloitteita mm. soiden ja metsien suojelusta ja samaisille alueille kaavoillaan ja kaavoitetaan tuulivoimaloita. Kaavoittajan vastuulla on selvittää ja tuoda päättäjille esiin kaikki todelliset vaikutukset. Tuulivoiman erityispiirteet tulee alueidenkäytön suunnittelujärjestelmässä ja lainsäädännössä huomioida paremmin kuin mitä lakiluonnoksessa on esitetty.

Saarijärvi 7.12.2021

Elina Siltasalmi

arkkitehti ja maankäytön suunnittelija